

“Тэатральны мастак з Гродна”

Крыніца друкавання: Афанасьеў, В. Тэатральны мастак з Гродна / Вячеслаў Афанасьеў // Краязнаўчая газета. – 2014. – № 39. – С. 6.

Успамінаючы пра тое глыбокае ўражанне, што спадарожнічала бліскучым трыумфам “Рускіх сезонаў” Сяргея Дзягілева ў Парыжы, вядомы, рускі графік і тэатральны мастак Мсціслаў Дабужынскі пісаў: “Общественный поворот вкуса, который последовал за этими триумфами, в величайшей степени обязан был именно Баксту, тем новым откровениям, которые он дал в своих исключительных по красоте и очарованию постановках, поразивших не только Париж, но и весь культурный мир Запада. Его “Шехерезада” свела с ума Париж, и с этого начинается европейская, а затем и мировая слава Бакста”. І далей: “Париж уже забыл, что Бакст иностранец, что он “корнями” своими в Петербурге, что он художник “Мира искусства”, Леон Бакст - стал звучать как наиболее парижское из парижских имён”.

З усім, што выказаў М.Дабужынскі пра Бакста, можна згадзіцца.

Адзінае, у чым мы можам запырэчыць яму, дык гэта ў тым, што ён “каранямі” сваімі ў Пецярбургу. Не! Бакст сваімі каранямі ў Беларусі і таму з’яўляецца нашым беларускім мастаком.

Сапраўднае прозвішча Бакста - Розенберг, Леў Самойлавіч. Ён нарадзіўся 10 мая 1866 года ў Гродне. Пасля заканчэння школы паступіў у Акадэмію мастацтваў у Пецярбургу, а з 1893 года вучыўся ў Парыжы. Аднак хутка памёр яго бацька, і Леў, старэйшы сын, павінен быў сам знаходзіць сродкі, каб не толькі зарабляць сабе на жыццё, але і ўтрымліваць маці, бабулю, дзвюх сяцёр і зусім яшчэ юнага брата. Акрамя таго, ён не хацеў кідаць Акадэмію мастацтваў, якую наведваў вольна. Трэба сказаць, што заняткі ў ёй забіралі шмат часу, а на пакупку патрэбных мастацкіх матэрыялаў часта не хапала сродкаў.

Вельмі значную падтрымку Л.Розенберг знаходзіў у сям’і Канаевых, у чым доме быў прыняты як сын. Ён наведваў іх амаль штодзённа, і Канаевы заўсёды намагаліся знайсці яму мастацкія заказы і ўрокі. Менавіта праз іх Леў пазнаёміўся з выдаўцом папулярных кніжак, для якіх ён зрабіў некалькі малюнкаў пяром. Сярод іх звяртае на сябе ўвагу партрэт айца Іаана Кранштацкага, які славіўся цудамі. Гэтыя ўзноўленыя цынкаграфіяй малюнкi былі падпісаныя ўжо прозвішчам не Розенберг, а Бакст, чаму Леў Самойлавіч даваў пазней даволі цьмянае тлумачэнне - быццам выбраў сабе такі псеўданім у памяць пра памерлага ўжо ці то дзядзьку, ці то дзеда.

Сярод вучняў Льва Бакста быў нехта Д.Бекендорф, які вельмі хацеў быць мастаком-партрэцістам, але так ім і не стаў. Затое ён дапамог Льву Баксту не толькі нядрэнна зарабляць, але і добра ўладкавацца. У хуткім часе мастак атрымаў месца выкладчыка малявання пры дзецях вялікага князя Уладзіміра, а ўлетку нават жыў у казённай кватэры на яго лецішчы ў Царскім Сяле. Гэтае царска-сельскае перабыванне Бакста, паводле сведчання сучаснікаў, было пачаткам яго “трыумфальнага ўзыходжання”.

Леў Бакст быў адным з арганізатараў часопіса і мастацкага аб’яднання “Мир искусства”, і ўжо на першых выстаўках паказаў сябе як выдатны пейзажыст (карціна “Версаль”), партрэтыст (партрэты А.Бенуа, С.Дзягілева) і мініяцюрыст. Яго графічныя працы ў часопісе “Мир искусства” (у асноўным на антычныя матывы), зробленыя найтанчэйшым пункцірам і часткова сілуэтныя, былі надзіва дэкаратыўныя, поўныя асаблівай загадкавай паэзіі і

вельмі “кніжныя”. Але стаць такім жа адданым кнізе, як многія іншыя яго таварышы, мастаку не давялося - ён прысвяціў сябе тэатру і партрэту. Гэтая рознабаковасць, універсальнасць, “рэтраспектывізм”, гэтае пачуццё стылю - усё, што ўласцівае таленту Бакста, - рабіла яго самым характэрным для той трупы мастакоў, за якой зацвердзілася назва “Мир искусства”.

Ў 1907 годзе Леў Самойлавіч разам з Валянцінам Сяровым пабываў у Грэцыі і быў у захапленні ад вострава Крыта і горада Кноса на ім (тады толькі былі зробленыя новыя адкрыцці ў сусветнай культуры).

Гэтае падарожжа зрабіла ў ім пералом, і ён кінуў сваё крыху “надуманае XVIII стагоддзе”. У 1923 годзе Леў Бакст выдаў у Берліне свае ўспаміны пад назвай “Сяроў і я ў Грэцыі. Дарожныя нататкі”, у якіх

даволі падрабязна апісанае гэтае незабыўнае падарожжа.

І яшчэ пра адзін даволі цікавы эпізод з жыцця Льва Самойлавіча ў Пецяўбургу хочацца ўзгадаць. У 1906-1908 гадах ён разам з М.Дабужынскім кіраваў заняткамі ў мастацкай школе Л.Званцавай, дзе вучнямі былі Марк Шагал, рана памерлая паэтка Ірына Гуро, Георгій Нарбут і іншыя, якія сталі потым выбітнымі мастакамі. Леў Самойлавіч, як выдатны рысавальшчык, даваў сваім вучням надзвычай шмат каштоўнага, патрабуючы перш за ўсё яснай і цвёрдай лініі. Гэтая “лінія” была яго ўлюбёным “каньком”, што выклікала гарачыя спрэчкі з сябрамі.

У 1909 годзе Леў Самойлавіч быў высланы з Пецяўбурга як яўрэй, які не мае права жыхарства ў паўночнай сталіцы. Прымкнуўшы да балетнай групы С. Дзягілева, ён пераехаў у Парыж. З большай сілай талент Льва Бакста як мастака-дэкаратара раскрыўся ў выступленнях “Рускіх сезонаў”

С.Дзягілева. Тут ён аформіў спектаклі “Клеопатра” (“Егіпецкія ночы”) А.Арэнскага (1909), “Шахеразада” на музыку М.Рымскага-Корсакава (1910), “Нарцыс” М.Чарэнніна (1910), “Дафніс і Хлоя” М.Равеля (1912) і іншыя.

Ў творчасці Льва Бакста аднаго з актыўных дзеячаў таварыства “Мир искусства” з’явілася імкненне да вытанчанасці і стылізацыі. Аднак для лепшых працаў Льва Самойлавіча як мастака характэрныя смелая кампазіцыя, яркая маляўнічасць, і пачуццё рытму. Вельмі добры майстар сцэнічнага касцюма, Леў Бакст у сваіх эскізах так размяшчаў шэрагі каляровых узораў, што яны не толькі характарызавалі сцэнічны вобраз, але і надкрэслівалі дынаміку танца, рухі акцёра. Таксама мастак афармляў спектаклі ў парызскіх тэатрах: трагедыю “Алена Спартанская” Верхарна ў тэатры “Шатле” ў 1912 годзе, містэрыю «Пакуты Святога Себасцьяна» Д’Аннуцыю ў тэатры “Адэон” у 1913 годзе. Творчасць Льва Бакста значна паўплывала на дэкаратыўнае мастацтва Францыі. Пазней мастак працаваў у тэатрах Лондана, дзе ў 1922 годзе ў тэатры “Альгамбра” з велізарным поспехам прайшла “Сонная прыгажуня”, а таксама ў тэатрах Бруселя, Рыма і Нью-Ёрка.

Памёр Леў Бакст 28 снежня 1924 года ў Парыжы.